

УДК 378.147:656.61.071.1-056.87

Марія СОТЕР

аспірант кафедри педагогіки, психології й освітнього менеджменту,
Херсонського державного університету, м. Херсон, Україна
e-mail: sotermariia@gmail.com

КРИТЕРІЇ, ПОКАЗНИКИ І РІВНІ СФОРМОВАНOSTІ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ-СУДНОМЕХАНІКІВ ДО МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

У статті представлено критерії, показники і рівні сформованості готовності майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації. Виокремлено мотиваційно-ціннісний, когнітивний і комунікативно-діяльнісний критерії готовності до міжкультурної комунікації. Визначено, що критерії сформованості є стандартними характеристиками, які дозволяють достовірно оцінити рівень готовності майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації; варіації вираження тих чи інших показників дозволяють схарактеризувати рівень сформованості готовності студентів до міжкультурної комунікації.

Ключові слова: критерій, мотиваційно-ціннісний критерій, когнітивний критерій, комунікативно-діяльнісний критерій, показник, рівень.

Нині світові процеси глобалізації, інтеграції, зближення країн і народів призводять до потреби динамічних змін у вищій освіті, зокрема професійній. Одним із першочергових завдань професійної освіти в сучасних умовах є підготовка випускників, готових до практичної діяльності, мобільних, гнучких, здатних приймати самостійні рішення, брати на себе відповідальність, налагоджувати продуктивну взаємодію. Зокрема, це стосується представників морських спеціальностей, інженерів-судномеханіків, чия безпосередня діяльність пов'язана з виконанням професійних обов'язків в умовах полікультурного середовища під час тривалої взаємодії з іноземними партнерами у складі одного екіпажу. Вони повинні володіти не лише вузькопрофесійними знаннями, але й бути готовим до міжкультурної взаємодії. Відтак, усе більш актуальним стає питання готовності майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації, розвиток у них професійно важливих якостей, одним з яких є міжкультурна комунікація.

Мета дослідження полягає у виявленні критеріїв та показників, за якими можна буде визначити рівень готовності майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації.

На основі аналізу психолого-педагогічної літератури, можемо зауважити, що нині у межах як вітчизняних, так і зарубіжних наукових розвідок (В. Беспалько, П. Гальперін, С. Занюк, Р. Немов, В. Сластьонін) існує значна кількість досить різних підходів щодо визначення понять «критерій», «показник» і «рівень».

Перш за все, спробуємо з'ясувати сутність даних понять.

Вважаємо за необхідне звернутися до визначення поняття «критерій». Так, критерій традиційно визначається як підстава для оцінювання, визначення або класифікації чогось [7], відмітна ознака, мірило [10, 346]. В. Загвязинський трактує критерій як узагальнений показник розвитку педагогічного процесу, успішності педагогічної діяльності, який виступає в якості оцінки педагогічних явищ [3, 13].

Р. Немов розглядає критерій: по-перше, як необхідну і достатню умову виникнення чого-небудь; по-друге, як підставу для прийняття будь-якого рішення; по-третє, як деякого роду стандарт, відповідно до якого щось робиться або оцінюється [6, 190].

Н. Комлева підкреслила, що дане поняття є характерною ознакою, за допомогою якої проводиться оцінка, дається визначення та класифікація чого-небудь [5, 195]. Разом з тим, критерії обов'язково повинні бути об'єктивними і валідними, обґрунтованими, визначати якість і ступінь сформованості вміння, мати певні показники, які формалізуються [1, 52–70].

Таким чином, кожен окремий критерій виступає як ознака, показник, твердження на підставі якого розкривається/ виводиться загальна оцінка, характеристика того, чи іншого явища. Відтак, у межах дослідно-експериментальної роботи нами було виокремлено мотиваційно-ціннісний, когнітивний і комунікативно-діяльнісний критерії готовності до міжкультурної комунікації, які у сукупності дозволять відобразити цілий спектр вимог щодо готовності інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації, які є невід'ємними складовими як спеціально-, так і загально-

професійної підготовки висококваліфікованого фахівця.

Це пов'язано перш за все з тим, що нині у сучасному полікультурному просторі уміння і навички міжкультурної комунікації є невід'ємною складовою професійної компетенції, причому це стосується як спеціальних, вузькопрофесійних умінь і навичок (hard skills), які є необхідними для конкретної діяльності, так і соціальних, універсальних умінь і навичок (soft skills), які потрібні фахівцю незалежно від специфіки його діяльності. Відтак, уміння і навички міжкультурної комунікації охоплюють усі складові професійної компетенції фахівців морської галузі, з одного боку володіння англійською мовою, як основною робочою мовою спеціалістів морської галузі, невід'ємна умова при виконанні посадових обов'язків відповідно до Міжнародної конвенції про підготовку і дипломування моряків та несення вахти (Конвенція ПДНВ), з іншого продуктивна взаємодія між колегами з інших країн не можлива без загальних умінь і навичок здійснювати продуктивне міжособистісне спілкування, оволодіння вербальними і невербальними засобами спілкування, етикетними нормами та загальною культурою спілкування при комунікативній взаємодії, дотримання емпатії, толерантності, взаєморозуміння під час спілкування та інші.

Щодо *мотиваційно-ціннісного критерію*, то він виражається в усвідомленні майбутніми інженерами-судномеханіками значущості міжкультурної комунікації у сучасному суспільстві взагалі, й у професійній діяльності зокрема, формуванні ціннісного ставлення до проблем міжкультурної комунікації та налагодження продуктивних толерантних взаємовідносин з представниками інших культур, націленість на професійний розвиток, самореалізацію, орієнтація на розширення та нарощування міжкультурних професійних зв'язків і досвіду.

Щодо деталізації даного критерію, услід за О. Садохіним виокремимо поняття «мотивація» як сукупність психологічних механізмів, які спонукають людину до певної дії і визначають її форму, спрямованість, інтенсивність і тривалість [9, 247]. С. Занюк підкреслює, що «успіх у будь-якій діяльності залежить не лише від здібностей і знань, а й від мотивації» [4, 6]. Мотивація, як правило, є результатом комплексу взаємодіючих цілей та цінностей, наявних у самого суб'єкта, його сім'ї та культурі як соціальної, так і національної у цілому [13, 261–271].

Вчені розглядаючи, мотивацію до міжкультурної взаємодії виділяють її як сукупність почуттів, намірів, потреб та стимулів, пов'язаних із очі-

куванням залучення до міжкультурної комунікації [15, 211].

Щодо трактування поняття «цінності», то американські культурологи Ф. Клакхон і Ф. Стрідбек виокремили їх як складні, згруповані у певний спосіб положення, які задають спрямованість різноманітним мотивам людського мислення і діяльності під час вирішення загальних людських проблем [14]. О. Садохін акцентує увагу на винятковій ролі цінностей як у житті окремого індивіда, так і суспільства в цілому. Вчений наголошує, що відповідно до цінностей відбувається відбір інформації у процесі взаємодії з навколишнім світом, встановлюються соціальні відносини, формуються емоції і почуття, навички спілкування [9, 37].

Більш того, цінності виокремлюють як одне з основних ключових складових культури [12, 9]. У науці всі культурні цінності поділяються на дві основні групи: перша, сукупність видатних творів інтелектуальної, художньої та релігійної творчості, унікальні архітектурні споруди, археологічні та етнографічні раритети; друга, принципи спільного існування людей: звичаї, звичаї, стереотипи поведінки і свідомості, оцінки, думки, інтерпретації та інше. Дані принципи ведуть до інтеграції суспільства, до зростання взаєморозуміння між людьми. Обидві групи культурних цінностей є «ядром» будь-якої культури і роблять її неповторною [там само, 15–16].

Ціннісні орієнтації розглядають як відображення у свідомості людини цінностей, які визнані нею як стратегічні життєві цілі, світоглядні орієнтири [8, 740]. За твердженням П. Гуревича, ціннісні орієнтації особистості формуються в процесі соціалізації через засвоєння цінностей суспільства, референтних соціальних груп і загальнолюдських цінностей, які представлені у матеріальній та духовній культурі, у соціальних нормах, звичаях, традиціях, обрядах тощо.

Відтак, ціннісний аспект у мотиваційно-ціннісному критерії визначається у розумінні, сприйнятті і правильній інтерпретації ціннісних національно-специфічних ознак власної й інших культур і їх вираження, прояв у ситуаціях міжкультурної комунікації; прийняті комплексу різних цінностей (культури, культурного різноманіття, діалогу культур, професійної діяльності інженера-судномеханіка). Щодо мотиваційного аспекту, то він також є важливим під час підготовки майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації, адже мотивація є провідним фактором, рушійною силою для здійснення будь-якої діяльності, не виключенням є й процес міжкультурної комунікації.

Одночасно під час підготовки студентів до міжкультурної комунікації варто врахувати складність і комплексність мотивації до міжкультурної комунікації, адже вона має включати мотивацію до професійної діяльності у мультикультурному просторі, мотивацію до вивчення іноземної мови для спеціальних цілей, мотивацію до оволодіння нормами і стандартами іншомовної культури, мотивацію до усвідомлення культурних відмінностей, мотивацію до розширення знань країнознавчого, соціокультурологічного характеру, норм етики та правил поведінки з представниками інших культур, мотивацію до позитивної й продуктивної міжкультурної взаємодії, мотивацію до розширення та нарощування міжкультурних професійних зв'язків і досвіду та інші.

Змістове навантаження *когнітивного критерію* передбачає наявність у майбутніх інженерів-судномеханіків високого рівня міжкультурних знань та мовної підготовки відповідно до стандартів Міжнародної морської організації (ІОМ) (знання професійної лексики, термінології необхідної для виконання функціональних обов'язків, загальноживаної лексики) та вміння їх вдало використовувати в різних ситуаціях спілкування включаючи професійні, бути посередником культур; знань про культурне різноманіття сучасного світу, подібності і відмінності різних культур; знань основних етичних норм і правил поведінки з представниками інших культур, що сприятиме якісному виконанню професійних обов'язків та

налагодженню продуктивної міжкультурної взаємодії з іноземним партнером.

Комунікативно-діяльнісний критерій базується на вмінні оперувати наявними знаннями з міжкультурної комунікації у процесі взаємодії; вмінні вірно інтерпретувати інформацію, доцільно використовувати вербальні і невербальні засоби; вмінні вступати в контакт, знаходити причини міжкультурних невдач, непорозумінь; вміння адаптувати свою поведінку відповідно до норм іншої культури; уміння регулювати рівень тривожності під час міжкультурної взаємодії з іноземним партнером; наявності у інженера-судномеханіка таких якостей, як толерантність, полікультурність, емпатія, мобільність поведінки, стійкість особистості, рефлексія, соціальна активність і міжкультурна відповідальність, відкритість, готовність до діалогу.

Таким чином, у межах нашого дослідження критерії сформованості розглядаємо як стандартні ознаки/характеристики, які дозволяють достовірно оцінити рівень готовності майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації.

Відтак, відповідно до вище вказаних задач доцільно розглянути поняття «показник» і «рівень».

Показники – це якісні і кількісні характеристики сформованості кожної якості, властивості, ознаки досліджуваного об'єкта, тобто міра сформованості того чи іншого критерію [2, 101–102]. Баскалов М., Соколова Ю. виокремлюють поняття

Таблиця 1

Критерії та показники сформованості готовності майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації*

Критерії	Показники
Мотиваційно-ціннісний	1. Мотивація готовності до професійної діяльності у мультикультурному просторі. 2. Мотивація досягнення успіху. 3. Наявність ціннісних орієнтацій
Когнітивний	1. Якість оволодіння системою знань з міжкультурної комунікації за рахунок цілісності професійно-мовної, культурно-мовної та міжкультурної підготовки. 2. Наявність знань техніки передачі інформації за допомогою вербальних і невербальних засобів комунікації; знання про стратегії спілкування відповідно до ситуацій ділової комунікації (формальних і неформальних); 3. Ступінь засвоєння знань про культурне різноманіття сучасного світу; схожості і відмінності, що проявляються у різних культурах; про основні етичні норми і правила поведінки з представниками інших культур
Комунікативно-діяльнісний	1. Здатність застосовувати систему знань, умінь і навичок комунікації іноземною мовою (англійська) у практичній діяльності. 2. Рівень оволодіння різними методами, прийомами і технологіями сприйняття, інтерпретації і передачі інформації у ході міжкультурної комунікації. 3. Ступінь сформованості умінь виявляти і аналізувати культурні відмінності, вміння мобілізувати поведінку в залежності від ситуації міжкультурної комунікації, вміння розпізнавати бар'єри у ході міжкультурної комунікації і долати їх, вміння адаптувати свою поведінку відповідно до норм іншої культури, вміння проявляти толерантність і емпатію у спілкуванні

* Розроблено автором.

«показник» як характеристику об'єкта, яка описує якусь його властивість. Таким чином, варіації вираження тих чи інших показників дозволяють окреслити/схарактеризувати рівень сформованості готовності студентів до міжкультурної комунікації.

Визначені критерії та показники детально представлено у таблиці 1, вони відповідають певним рівням сформованості готовності майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації.

Розкриємо також сутність поняття «рівень», яке визначають як ступінь якості, величина досягнення чогось [11, 358].

Відповідно до критеріїв сформованості готовності майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації, ми визначили їх рівні: низький, середній, високий.

Високий рівень сформованості готовності до міжкультурної комунікації у майбутніх інженерів-судномеханіків характеризується тим, що студент має високу мотивацію до навчання та значний пізнавальний інтерес, що забезпечує якість їх знань; досконало володіє іноземною мовою (англійська); обізнаний у техніці передачі інформації за допомогою вербальних і невербальних засобів комунікації, різних стратегіях спілкування відповідно до ситуацій ділової комунікації (формальних і неформальних); усвідомлює вплив міжкультурної комунікації на професійну діяльність; проявляє активний інтерес до процесу міжкультурної комунікації, налагодження продуктивної взаємодії з представником інших культур. Для високого рівня сформованості готовності до міжкультурної комунікації властиво те, що майбутній інженер-судномеханік може розпізнавати і долати бар'єри в міжкультурному спілкуванні; досконало знає етичні норми і правила поведінки з представниками інших культур й активно реалізує їх у своїй діяльності. Студент з високим рівнем сформованості готовності до міжкультурної комунікації отримує задоволення від міжкультурного спілкування; постійно контролює свою поведінку і емоції, мобілізує їх в залежності від ситуації міжкультурної комунікації; підтримує позитивний настрій у роботі/навчанні, долаючи негативні емоції, невдоволення, має низький рівень нетерпимості в спілкуванні; вміє адаптувати свою поведінку відповідно до норм іншої культури; проявляє толерантність і емпатію у спілкуванні. Високий рівень сформованості готовності до міжкультурної комунікації характерний для студентів-судномеханіків, які мають досвід практичної міжкультурної комунікації. Переважно, це студенти з відмінним рівнем успішності.

Достатній рівень характеризується тим, що студенти мають достатню мотивацію до навчання та пізнавальний інтерес; на достатньому рівні володіють іноземною мовою (англійська); можуть передавати інформацію за допомогою вербальних і невербальних засобів комунікації за необхідності, розрізняють формальні і неформальні ситуації ділової комунікації; усвідомлюють вплив міжкультурної комунікації на професійну діяльність; проявляє інтерес до процесу міжкультурної комунікації в міру потреби; позитивно налаштовані щодо інших культур і їх представників, мають достатній рівень толерантності і емпатії, нетерпимості в спілкуванні. Студенти знайомі з різними культурами, в деяких ситуаціях реагують на культурні відмінності, іноді намагаються проявляти мобільність, розпізнавати бар'єри в міжкультурній комунікації, мають уявлення про етичні норми та правила поведінки з представниками інших культур.

Низький рівень характерний для студентів, які мають досить низьку мотивацію до навчання та пізнавальний інтерес; на низькому рівні володіють іноземною мовою (англійська); чітко не розрізняють вербальні і невербальні засоби комунікації, можуть передавати лише деяку інформацію, знають про формальні і неформальні ситуації ділової комунікації, але не використовують знання на практиці; не надають значення важливості культури, культурного різноманіття, функції міжкультурного посередництва для професійної діяльності; не замислюються про вплив міжкультурної комунікації на професійну діяльність. Такі студенти мають середній і низький рівень розвитку толерантності; мають досить високий рівень нетерпимості в різних аспектах спілкування. Студенти з низьким рівнем сформованості готовності до міжкультурної комунікації не усвідомлюють культурні відмінності, не можуть долати бар'єри під час міжкультурної комунікації; не орієнтуються в етичних нормах і правилах поведінки з представниками інших культур; не замислюються над розширенням знань з міжкультурної комунікації; іноді контролюють свою поведінку і емоції в процесі спілкування; у них відсутній стійкий позитивний настрій до роботи/навчання, часто виникають негативні емоції.

Вибір критеріїв, показників і рівнів їх сформованості дозволив отримати загальну об'єктивну картину на процес готовності майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації. Дана проблема є досить багатоаспектною та потребує подальшого дослідження.

Список використаних джерел

1. Беспалько В. П. Опыт разработки и использования критериев качества усвоения знаний // Советская педагогика. № 4. 1968. — С. 52—70.
2. Девятова Г. Г. Формирование готовности будущих учителей иностранного языка к межкультурной коммуникации: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 / Гузель Габитовна Девятова. — Магнитогорск, 2002. — 186 с.
3. Загвязинский В. И. Идея, замысел и гипотеза педагогического исследования / В. И. Загвязинский, А. Ф. Закирова // Педагогика. № 2. 1997. — С. 13.
4. Занюк С. С. Мотивація діяльності: спонукання, активність, успіх / С. С. Занюк. — Луцьк: Ред.-вид. від. Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 1998. — 124 с.
5. Комлев Н. Г. Словарь иностранных слов / Н. Г. Комлев. — М.: ЭКСМО-Пресс, 2001. — 669 с.
6. Немов Р. С. Психологический словарь / Р. С. Немов. — М.: Гуманитар. изд. центр ВЛАДОС, 2007. — 560 с.
7. Новицкий П. В. Метрология [Текст] / П. В. Новицкий. — М.: ВНИИПО, 1979. — 112 с.
8. Психологический словарь / под общей науч. ред. П. С. Гуревича. — М.: ОЛМА Медиа Групп, ОЛМА ПРЕСС Образование, 2007. — 800 с.
9. Садохин А. П. Введение в теорию межкультурной коммуникации: учебное пособие / А. П. Садохин. — М.: КИОРУС, 2014. — 254 с.
10. Словарь иностранных слов / [под ред. И. В. Лёхина, Ф. Н. Петрова]. — 3-е изд., перераб. и доп. — М.: Государственное издательство иностранных и национальных словарей, 1949. — 805 с.
11. Социологический энциклопедический словарь: на русском, английском, немецком, французском и чешском языках / [редактор-координатор академик РАН Г. В. Осипов]. — М.: Изд-во НОРМА (Издательская группа НОРМА—ИНФРА-М), 2000. — 488 с.
12. Фрик Т. Б. Основы теории межкультурной коммуникации: учебное пособие / Т. Б. Фрик; Томский политехнический университет. — Томск: Изд-во Томского политехнического университета, 2013. — 100 с.
13. Ames C. (1992). Classrooms: Goals, structures, and student motivation. *Journal of Educational Psychology*, 84, 261—271.
14. Klukchon F., Strodtbeck F. Variation in Value Orientation. N. Y., 1961.
15. Wiseman, Richard, L., 2002, "Intercultural communication competence" in W. B. Gudykunst & B. Mody (Eds.), *Handbook of international and intercultural communication 2nd ed.*, pp. 207-224, Thousand Oaks, CA: Sage.

References

1. Bepalko, V. P. (1968). Opyt razrabotki i ispol'zovaniya kriteriev kachestva usvoeniya znanij [Experience in the development and use of quality assurance criteria]. *Soviet Pedagogy*. № 4. [in Russian].
2. Deviatova, G. G. (2002). Formirovanie gotovnosti budushhih uchitelej inostrannogo jazyka k mezhkul'turnoj kommunikacii [The formation of foreign language future teachers' readiness for intercultural communication]. Candidate's thesis. Magnitogorsk. [in Russian].
3. Zagvsazinskiy, V. I. (1997). Ideja, zamysel i gipoteza pedagogicheskogo issledovaniya [Idea, conception and hypothesis of pedagogical research]. *Pedagogy*. № 2, 6. [in Russian].
4. Zaniuk, S. S. (1998). Motyvaciya dijal'nosti: sponukannja, aktyvnist', uspih [Motivation of activity: motivation, activity, success]. Lutsk: Lesya Ukrainka Volyn State University [in Ukrainian].
5. Komlev, N. G. (2001). Slovar' ynostrannyh slov [Dictionary of foreign words]. Moscow. [in Russian].
6. Nemov, R. S. (2007). Psyhologicheskyj slovar' [Psychological dictionary]. Moscow: Humanitarian Publishing Center VLADOS. [in Russian].
7. Novyckyj, P. V. (1979). Metrologija [Metrology]. Moscow: VNIYPO. [in Russian].
8. Gurevych, P. S. (2007). Psyhologicheskyj slovar' [Psychological dictionary]. Moscow. OLMA Media Group, OLMA PRESS Education. [in Russian].
9. Sadohyn, A. P. (2014). Vvedenye v teoryju mezhkul'turnoj kommunykacy [Introduction to the theory of intercultural communication]. Moscow: KYORUS. [in Russian].
10. Lehyna, Y., & Petrova, F. (1949). Slovar' ynostrannyh slov [Dictionary of foreign words]. Moscow: State publishing house of foreign and national dictionaries. 3-rd edition. [in Russian].
11. Osypov, G. V. (2000). Socyologicheskyj encyklopedycheskyj slovar' [Sociological Encyclopedic Dictionary]. Moscow: NORMA. [in Russian].
12. Fryk, T. B. (2013). Osnovy teoryy mezhkul'turnoj kommunykacy [Fundamentals of the theory of intercultural communication]. Tomsk: Publishing house of Tomsk Polytechnic University. [in Russian].
13. Ames C. (1992). Classrooms: Goals, structures, and student motivation. *Journal of Educational Psychology*, 84, 261-271.
14. Klukchon F., Strodtbeck F. Variation in Value Orientation. N. Y., 1961.
15. Wiseman, Richard, L., 2002, "Intercultural communication competence" in W. B. Gudykunst & B. Mody (Eds.), *Handbook of international and intercultural communication 2nd ed.*, pp. 207-224, Thousand Oaks, CA: Sage.

Сотер М. В. Критерии, показатели и уровни сформированности готовности будущих инженеров-судомехаников к межкультурной коммуникации

В статье представлены критерии, показатели и уровни сформированности готовности будущих инженеров-судомехаников к межкультурной коммуникации. Выделены мотивационно-ценностный, когнитивный и коммуникативно-деятельностный критерии готовности к межкультурной коммуникации. Определено, что критерии сформированности являются стандартными характеристиками, которые позволяют достоверно оценить уровень готовности будущих инженеров-судомехаников к межкультурной коммуникации; вариации выражения тех или иных показателей позволяют охарактеризовать уровень сформированности готовности к межкультурной коммуникации.

Ключевые слова: критерий, мотивационно-ценностный критерий, когнитивный критерий, коммуникативно-деятельностный критерий, показатель, уровень.

Soter M. Criteria, indicators and levels of future marine mechanics' preparedness for intercultural communication

The criteria, indicators and levels of future marine mechanics' preparedness for intercultural communication are represented in the article. The motivation-value, cognitive and communicative-pragmatic criteria of readiness for intercultural communication are singled out. It is determined that these criteria are standard characteristics, which help to reliably assess of future marine mechanics' readiness for intercultural communication. It is singled out that variations in the expression of certain indicators make it possible to characterize the level of readiness formation for intercultural communication.

Key words: a motivation-value criterion, a cognitive criterion, a communicative-pragmatic criterion, an indicator, a level.

Стаття надійшла до редколегії 12.12.2017

УДК 37.091.2

Володимир СТАРОСТА

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»,
м. Ужгород, Україна
e-mail: volodymyr.starosta@uzhnu.edu.ua

ПЕДАГОГІЧНИЙ МОНІТОРИНГ ТА ПЕДАГОГІЧНА ДІАГНОСТИКА: СУТНІСТЬ І ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ПОНЯТЬ

Проаналізовано підходи дослідників щодо визначення сутнісних ознак понять «педагогічний моніторинг» та «педагогічна діагностика». Показано, що педагогічна діагностика як процес (діагностування) є компонентом педагогічного моніторингу, оскільки останній має ознаку неперервності, а діагностика – епізодична (дискретна), має свою специфічну структуру і є особливим видом професійної діяльності, початковою і завершальним ланкою в технологічному ланцюжку вирішення педагогічних завдань освітнього процесу. Виокремлено наступні підходи до трактування поняття «педагогічна діагностика»: системний, цільовий та процесуальний, комплексний.

Ключові слова: моніторинг, діагностика, педагогічний моніторинг, педагогічна діагностика, контроль навчальних досягнень.

Одним із напрямів реформування навчально-виховного процесу вищої школи є істотна перебудова психолого-педагогічних та методичних засад діагностування навчальних досягнень студентів [12, 152–153]. Розглядаючи проблеми діагностики та контролю, доводиться констатувати, що дослідники неоднозначно розглядають їх співвідношення: одні пропонують вважати родовим поняттям діагностику, а інші – контроль. Висуваються різні підходи до структури діагностики і контролю, функцій, об'єктів, критеріїв, видів тощо.

Моніторинг та діагностика навчальних досягнень стають важливим інструментом в освітньому процесі. Чимало вітчизняних та зарубіжних дослідників висвітлюють різні аспекти педагогічної діагностики, зокрема, Б. Бітінас, В. Беспалько, Н. Волкова, О. Гірний, Г. Єльнікова, К. Інгенкамп, М. Кларін, В. Максимов, С. Мартиненко, І. Підласий, Ю. Романенко, Є. Спіцин, Н. Тализіна та ін.; психологічні особливості контрольно-управлінської діяльності (Б. Ананьєв, Л. Виготський, П. Гальперін, О. Леонтєв, Н. Тализіна та ін.); самоконт-

роль і організація самостійної роботи студентів (В. Буряк, А. Линда, І. Столярова та ін.) тощо.

У сучасній дидактичній літературі досі нема сталих підходів до визначення понять «діагностика», «контроль», «оцінювання», «оцінка», «перевірка», «облік» та інших, тісно зв'язаних з названими [12, 156]; ще й досі дослідники не дійшли єдиної думки щодо визначення, структури і функцій педагогічної діагностики тощо [14, 23].

Метою статті є висвітлення підходів різних дослідників щодо трактування понять «педагогічний моніторинг» і «педагогічна діагностика» та виявлення взаємозв'язку між ними.

Поняття «моніторинг» з'явилося у ґрунтознавстві (друга половина ХХ ст.) і означало постійне спостереження за станом родючого шару землі, а поняття «педагогічна діагностика» вперше було запропоновано в 1968 р. німецьким дослідником К. Інгенкампом.

І. Підласий [13, 10] описує, що діагностування (від «діа» – «прозорий» та «гнозис» – «знання») у буквальному перекладі означає прояснення,